

ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЦЕЛЮЛОЗНО-ПАПЕРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Подано кон'юнктуру ринку целюлозно-паперової промисловості України, її складові елементи, проаналізовано особливості експортно-імпортного потенціалу целюлозно-паперової галузі країни, надано характеристику сучасного стану розвитку галузі, обґрунтовано необхідність розв'язання проблеми сировинного забезпечення целюлозно-паперових підприємств і запропоновано шляхи їх вирішення.

The article contains the estimate of the market opportunities for the pulp and paper industry of Ukraine and its constituents, as well as the analysis of the export-import potential of the country, and the current development stage of the industry. The necessity to solve the problem of the provision of the paper mills with the raw materials was also proved, and the ways to solve it were proposed. .

Ключові слова: експорт, імпорт, виробництво, споживання, папір, картон, целюлоза, макулатура.

Вступ. Картонно-паперова продукція широко використовується в різних галузях промисловості та в побуті. Виробництво паперу і картону є досить складним, багатоопераційним процесом, який потребує значної кількості різних видів волокнистих напівфабрикатів (ВНФ: целюлози, деревної маси, макулатури) і хімічних речовин. Цей процес пов'язаний також з великими витратами теплової та електричної енергії, свіжої води, супроводжується утворенням виробничих відходів і стічних вод, що згубно впливають на навколишнє середовище [1, с. 4].

У вітчизняній целюлозно-паперовій промисловості працює 42 підприємства, що виробляють папір та картон, та 380 підприємств різних форм власності, що займаються реалізацією картонно-паперової продукції. Загальний обсяг товарної продукції підприємств целюлозно-паперової галузі становить приблизно 6 млрд грн на рік, що складає 1,2 % ВВП України [2].

Місце целюлозно-паперової промисловості в економіці країни визначається не тільки її питомою вагою в обсязі промислового виробництва, а й тим, що галузь суттєво впливає на розвиток вітчизняних друкованих засобів масової інформації, забезпечуючи левову частку потреб у газетному папері [3].

Серед найбільших підприємств галузі можна назвати такі акціонерні товариства, як «Жидачівський ЦПК», «Київський КПК», «Рубіжанський КТК», «Корюківська фабрика технічних паперів», «Дніпропетровська ПФ», «Малинська ПФ». Більшість великих целюлозно-паперових підприємств України працюють вже понад сто років і лише 4 збудовані після 1960 року. Відтак, технічний стан галузі характеризується значним зносом основних фондів, що підтримуються переважно за рахунок відновлювального ремонту і модернізації.

Як відомо, існуючі потужності підприємств з виробництва паперу і картону зорієнтовані, переважно на переробку макулатури та імпортованої целюлози. Основною продукцією целюлозно-паперових комбінатів України є газетний папір, писально-друкарські види паперу, картон тарний, папір для гофрування, картон коробковий, палітурний картон, туалетний папір, зошити та шпалери.

Враховуючи завдання реалізації целюлозно-паперової галузі – досягнення до 2020 р. рівня споживання картонно-паперової продукції в кількості 60 кг на душу населення, ринок такої продукції прогнозується в об'ємі 2,8 млн т. При цьому власне виробництво має досягти рівня 1,6 млн т за рахунок створення нових та модернізації наявних виробничих потужностей з випуску паперу і картону [3]. Відтак можна розраховувати на значне насичення внутрішнього ринку вітчизняною картонно-паперовою продукцією та на суттєве підвищення експортного потенціалу галузі.

Недостатнє виробництво вітчизняних волокнистих напівфабрикатів (целюлози та деревної маси) змусило целюлозно-паперові підприємства України задовольняти свої потреби за рахунок імпорту сировини та орієнтуватись на виробництво таких видів паперової продукції, які виробляються з макулатури.

Середнє світове споживання паперу і картону на душу населення за рік нині становить більше 52 кг, у Європі – 250 кг, у США – 365 кг, а в Україні – лише 32 кг. За цим показником Україна займає одне з останніх місць у Європі. При цьому потужність вітчизняних підприємств целюлозно-паперової промисловості становить майже 1,0 млн т паперу та картону на рік, що дає змогу виробляти більше 20 кг картонно-паперової продукції на душу населення [1, с. 3].

Одна з головних причин такого стану галузі полягає у тому, що немає власної сировинної бази волокнистих матеріалів для виробництва паперу та картону. Для розширення галузі поряд з будівництвом нових заводів з виробництва целюлози із деревини потрібно також впроваджувати нові технології виробництва волокнистих напівфабрикатів із місцевої рослинної сировини та відходів сільського господарства.

Покращенням ситуації з фінансово-інвестиційної підтримки целюлозно-паперових підприємств України опікується Асоціація українських виробників картонно-паперової продукції «УкрПапір», що була створена у 2003 р. Так, за експертною оцінкою, тільки за 2002–2006 рр. у галузь інвестовано понад 180 млн дол. [3]. Звичайно, враховуючи технічний стан підприємств галузі й низький рівень споживання картонно-паперової продукції в Україні, такої кількості інвестицій для галузі недостатньо. Розвиток виробництва тих видів паперу, які в Україні не виробляються або виробляються у недостатній кількості, але на які є підвищений попит, формує інвестиційну привабливість галузі.

Для задоволення постійно зростаючого попиту в Україні на картонно-паперову продукцію, необхідно знати та передбачати розвиток на найближчу перспективу виробництва й споживання паперу та картону, чому буде сприяти аналіз динаміки експорту-імпорту товарної продукції целюлозно-паперової промисловості у 2006–2007 рр.

Постановка завдання. Мета цього дослідження – визначення проблем в целюлозно-паперовій промисловості України на основі аналізу структури та тенденцій зміни експортно-імпортного потенціалу країни для виявлення можливих шляхів їх розв’язання в майбутньому.

Методологія. Автори роботи використовують методологію економічного та статистичного аналізу, методи логічного узагальнення.

Результати дослідження. Використовуючи методологію статистичного аналізу – метод групування, запропоновано визначити групи товарної продукції за складовою імпорту паперу та картону. Як відомо зі статистичних даних, 29 % імпорту становить крейдований папір та картон. У числовому вираженні імпорт цієї продукції становить 303,5 тис. т на загальну вартість 154256,2 тис. дол. Некрейдований папір та картон становить 17 % імпорту. У 2007 р. імпорт такої продукції склав 180,06 тис. т на загальну суму 171992,5 тис. дол. Всього 12 % імпорту або 126,21 тис. т на загальну суму 78672,9 тис. дол. становить папір газетний у рулонах або в аркушах [4]. Ці три групи товарів целюлозно-паперової промисловості користуються найбільшим попитом в Україні і ввозяться у країну у великих обсягах.

Щодо реалізації паперу й картону за межі України, то до лідерів експорту продукції у 2007 р. можна віднести такі її види:

- 1) ящики, коробки, мішки, пакувальні конверти та інша тара (90,74 тис. т на загальну вартість 99605,1 тис. дол.) – 22 % від сукупного експорту;
- 2) некрейдовані папір та картон у рулонах або в аркушах (82,47 тис. т на загальну вартість 36042,7 тис. дол.) – 20 % від сукупного експорту;
- 3) шпалери та аналогічні настінні покриття (70,88 тис. т на загальну вартість 188908,7 тис. дол.) – 17 % від сукупного експорту.

За даними Держкомстату України у 2007 р. вітчизняні целюлозно-паперові підприємства виробили 913,8 тис. т картонно-паперової продукції, при цьому експорт склав 416,7 тис. т, імпорт – 1059 тис. т [4].

Сировинний сектор. Аналіз вітчизняного ринку сировини в 2007 р. показує, що обсяг необхідної сировинної продукції (враховуючи експорт та імпорт) у 1,3 разу більше, ніж її виробництво, при цьому структура імпорту перевищує експорт сировини в 9,1 разу. Що стосується забезпеченості країни різними видами паперу та картону, то за даними Держкомстату України у 2007 р. імпорт становив 1059 тис. т або 68,1 % від загального обсягу спожитої картонно-паперової продукції [4].

Аналізуючи вищенаведені статистичні дані, можна зробити висновок, що Україна має певні проблеми в целюлозно-паперовій галузі – залежність від імпортерів сировини та товарної продукції. Це, у свою чергу, зумовлює залежність країни від цінової політики, якості та асортименту імпортованих товарів. Враховуючи тенденцію підвищення цін на сировину, папір і картон на світовому ринку, можна передбачити цінове зростання на сировину, папір і картон й на ринку України. Наприклад, у 2007 р. порівняно з 2006 р. ціни в Європі на крафт-папір зросли на 7,3 % і становили 396 євро за т, на тест-лайнер зросли на 7,6 % і становили 372 євро за тонну [5], на газетний папір (45 г/м^2) ціна зросла на 4,7 % і становила 547 євро за тонну [6].

У 2007 р. для виробництва 913,8 тис. т вітчизняного паперу та картону целюлозно-паперові комбінати України використали 1099,33 тис. т сировини, зокрема 920 тис. т макулатури, 144,33 тис. т целюлози та 35 тис. т деревної маси [7]. Отже, основна сировина для виробництва картонно-паперової продукції є макулатура, яка становить 84 % від усієї сировинної бази целюлозно-паперових підприємств.

Кількісну характеристику виробництва, експорту, імпорту та споживання різних видів сировини для виготовлення паперу й картону в Україні 2007 р. наведено в таблиці [4; 7].

Виробництво, експорт, імпорт, споживання різних видів сировини для виготовлення паперу і картону в Україні у 2007 р., тис. т

Найменування	Виробництво	Експорт	Імпорт	Споживання
Макулатура	781,31	30,46	169,15	920,00
Целюлоза	32,3	0,35	112,38	144,33
Деревна маса	34,88	0	0,12	35,00
Всього ВНФ	848,49	30,81	281,65	1099,33

Макулатура. Основною сировиною у виробничому процесі целюлозно-паперових підприємств є макулатура. Власною макулатурою Україна забезпечена в обсязі 781,31 тис. т. Імпорт склав 169,15 тис. т, переважно з Росії та Європи. Незважаючи на те, що в Україні є дефіцит макулатури і 15 % її імпортується з різних країн світу, за останні роки збільшився вивіз цієї сировини за межі країни. Так, у 2007 р. порівняно з 2006 р. експорт макулатури зріс на 38 % або на 8,54 тис. т і склав 30,46 тис. т [8]. Макулатура експортувалась переважно в Молдову та Європу.

Целюлоза. Іншою сировиною, потрібною для виробництва паперу та картону, є целюлоза, якої у 2007 р. використано 144,33 тис. т, з яких 32,3 тис. т вироблено «Жидачівським ЦПК» – єдиним підприємством в Україні, що виготовляє целюлозу. З країни експортовано 0,35 тис. т целюлози переважно в Сербію та Чорногорію на загальну суму 267,55 тис. дол.

В Україну в 2007 р. було ввезено 112,38 тис. т целюлози на загальну суму 70685,18 тис. дол. Основна частина імпорту (84,31 тис. т) – це сульфатна та натронна целюлоза. На другому місці сульфатна целюлоза, що ввезена в обсязі 28,02 тис. т. Деревну целюлозу розчинних сортів імпортовано в країну обсягом 0,4 тис. т [4].

Деревна маса. У композиції багатьох видів продукції для виробництва паперу та картону використовують також деревну масу, якої в 2007 р. виготовлено в кількості 34,88 тис. т. Імпорт, переважно з Естонії, становив 0,12 тис. т. Жодної тонни деревної маси не експортувалося з України в 2007 р.

Сукупний експорт волокнистої сировини для виробництва паперу та картону в Україні в 2007 р. склав 30,8 тис. т на загальну суму 4527,7 тис. дол., а сукупний імпорт – 281,64 тис. т на загальну суму 99386,29 тис. дол. [4].

Висновки. 1. Виявлено, що сучасний стан підприємств вітчизняної целюлозно-паперової промисловості характеризується орієнтацією на макулатуру для виробництва паперу і картону та недостатньою забезпеченістю ВНФ (обсяг їх споживання в 1,3 разу більше, ніж виробництво, при цьому обсяг імпорту ВНФ перевищує експорт в 9,1 разу).

2. Запропоновано такі подальші дії для покращення стану галузі:

- вирішити проблему сировинної бази за рахунок власного виробництва ВНФ, зокрема із однорічних рослин та відходів сільського господарства;

- розробити програму поетапної модернізації старих та створення нових виробничих потужностей на підприємствах целюлозно-паперової промисловості України із впровадженням нових екологічно чистих ресурсозберігаючих технологій.

3. Рекомендовано в майбутніх дослідженнях звернути увагу на підвищення конкурентоспроможності целюлозно-паперової галузі України.

Література

1. Примаков С. П. Технологія паперу і картону: навч. посіб. – 2-е вид., перероб. / С. П. Примаков, В. А. Барбаш. – К.: ЕКМО, 2008. – 425 с. – 500 пр. – ISBN 978-966-2153-06-4.
2. Журнал Экономические известия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.izvestia.info/news/econ/27119
3. Урядовий портал. Пріоритети розвитку вітчизняної целюлозно-паперової промисловості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=91605985&cat_id=3335550
4. Державний комітет статистики України. Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу за 2007 рік. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/
5. RISI. Paper Packaging Monitor Europe. Western European Containerboard Price Forecast. UNBLEACHED KRAFTLINER [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.risiinfo.com/Marketing/Commentaries/ppme_com.pdf
6. RISI. Paper Trader Europe. Table 5 Western European Graphic Paper Price Forecast [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.risiinfo.com/Marketing/Commentaries/paper_trader_europe.pdf
7. Особенности национального производства: Бумага и жизнь. – 2008, апрель. – № 4 (91). – С. 20–22.
8. Державний комітет статистики України. Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу за січень-грудень 2006 р. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/